

ПЕРЕДНЕ СЛОВО

Головна принада цієї книги — не так її літературний стиль, не так обсяг і користь інформації, яку вона містить, як її невимущена правдивість. На її сторінках закарбовано події, що відбувалися насправді. Я тільки трохи прикрасив їх, та додаткової плати за це не волюю. Джордж, Гарріс і Монморансі — не поетичні ідеали, а творіння з плоті та крові, надто ж Джордж, який важить понад 77 кілограмів. Одні твори можуть перевершити цю книгу глибиною думки й знанням людської природи, а інші — позмагатися з нею своїми оригінальністю та обсягом, утім жоден із досі відомих творів не перевершить її безнадійну й невиліковну правдивість. Відчуваю, що саме завдяки цій принаді книга стане скарбом для вдумливого читача, а наука, яку викладено в цій оповіді, набуде ще більшої ваги.

Лондон, серпень 1889 року

ПЕРЕДНЕ СЛОВО ВІД ВИДАВНИЦТВА

[ДО ПЕРЕВИДАННЯ 1909 РОКУ]

У новому виданні «Трьох у човні» не завадить, мабуть, нагадати читачам про величезну популярність, якої зажила ця книга у Великій Британії та її колоніях. Уперше її опублікували в серпні 1889 року, рік у рік додруковували нові тиражі, аж поки загальний тираж сягнув 202 000 примірників. Коли ж до цього числа додати 5000 примірників цього видання, то загальна цифра становитиме 207 000. Вражає, що за весь цей час було лише одне видання, і те за 3 шилінги й 6 пенсів. Видавництво наважиться назвати цей випадок нечуваним. Звичайні романи часто спіткає така доля: протягом кількох місяців їх скуповують із грандіозною швидкістю, яка згодом спадає, а продажі припиняються. Тут же ситуація інакша, бо цю книгу продавали рік у рік і продають дотепер — постійно й безперервно. У новому виданні красуватиметься новий тип шрифту, а ще воно міститиме всі ілюстрації, відтворені зі їхніх оригіналів. Видавництво вірить, що «Троє в човні», які так апелюють до людської природи і пафосом, і гумором, продовжать свою приємну подорож і знайдуть нових друзів у кожній оселі на Землі, що їх породила.

Бристоль, березень 1909 року

ПЕРЕДНЕ СЛОВО ВІД АВТОРА

[ДО ПЕРЕВИДАННЯ 1909 РОКУ]

Мій видавець запропонував мені доповнити його слова. Відмовитися за таких обставин було б украй неввічливо. Світ був дуже добрим до цієї книги. Містер Ерровсміт згадав лише про її продажі у Великій Британії. У Чикаго ж один підприємливий пірат, який нині на пенсії, запевнив мене, що продажі у Сполучених Штатах перевищили мільйон примірників. І хоча це не принесло мені жодної матеріальної вигоди, бо ж книгу опубліковано до ухвалення Конвенції про авторське право, усе ж слава й популярність, які вона здобула для мене серед американської публіки, є рідчю, нехтувати якою не можна. Її переклали, гадаю, всіма європейськими мовами, окрім арабської, а також деякими мовами Азії. Вона подарувала мені тисячі листів від всякого люду: молодого й старого, здорового й кволого, веселого й журливого. Вони злітали до мене з усіх куточків світу, від чоловіків і жінок з усіх країн. Одні лише листи, якби вони були моїм єдиним здобутком, змусили б мене відчутти радість і гордість за те, що я написав цю книгу. Я зберігаю кілька почорнілих сторінок одного примірника, які надіслав мені молодий колоніальний офіцер із Південної Африки. Він витягнув їх із ранця полеглого товариша, знайденого на Спайон Копі.

Та годі про заслуги. Треба ще розповісти про принади, що виправдовують такий надзвичайний успіх. Не знаю, чи зможу це зробити.

Я писав книги, які видавалися мені розумнішими, книги, які видавалися мені гумористичнішими. Та все ж публіка пам'ятає мене саме як автора книги «Троє в човні (як не рахувати собаки)». Деякі письменники припускали, що саме вульгарність книги та абсолютний брак гумору в ній пояснюють її успіх серед народу. Та час показав, що такі припущення не зовсім допомогли відгадати цю загадку. Погане мистецтво може мати успіх лише певний час і серед обмеженої публіки, та воно не захоплюватиме щораз ширші кола читачів упродовж двадцяти років. Я дійшов висновку, що в будь-якому разі, хай яким було те пояснення, я можу пишатися тим, що написав цю книжку. Якщо це я написав її. Бо насправді ж не зовсім можу пригадати, як усе відбувалося. Пам'ятаю лише, що почував себе дуже молодим і до сміху задоволеним собою з причин, які мають стосунок винятково до мене. Було тоді літо, а влітку Лондон такий гарний! Під моїм вікном лежало казкове місто, оповите золотавим туманом, бо ж працював я в кімнаті, розташованій над димовими трубами. Уночі ж далеко піді мною жевріли вогники світла, а я дивився на них згори, ніби заглядаючи до печери Аладдіна, що повнилася коштовностями. Саме в ті літні місяці я написав цю книгу — а більше нічого було робити.

РОЗДІЛ I

Три каліки. — Муки Джорджа й Гарріса. — Жертва ста семи смертельних недуг. — Корисні приписи. — Лікування скарг на печінку в дитинстві. — Ми зійшлися на думці, що перетрудилися й потребуємо відпочинку. — Тижневий відпочинок у бурхливому морі? — Джордж пропонує річку. — Монморансі висловлює незгоду. — На пропозицію пристала більшість — троє проти одного.

Було нас четверо — Джордж, Вільям Самюель Гарріс, я й Монморансі. Ми сиділи в моїй кімнаті, курили і обговорювали те, які ми пропащі, маю на увазі, пропащі з медичного погляду, звісно ж.

Усі ми почувалися кепсько, а тому й добряче нервували. Гарріс сказав, що часом йому дивно паморочиться в голові й тоді він не тямить, що робить; а потім Джордж сказав, що йому також паморочиться в голові й він не тямить, що робить. Про мене, то слабував я на печінку. Я знав, що слабував на печінку, бо нещодавно прочитав проспект про патентовані пігулки від печінкових недуг, у якому детально описано різні симптоми, за якими людина може визначити, що слабує на печінку. Усі до одного були в мене.

Річ дивовижна, але щоразу, коли я читаю рекламу патентованих ліків, доходжу висновку, що маю саме ту болячку, про яку там ідеться, до того ж у найстрашнішому її вияві. У всякому разі перелічені там симптоми повністю та безвинятково збігаються з усіма моїми відчуттями.

Пригадую, одного разу пішов я до бібліотеки Британського музею почитати про лікування якоїсь

легкої недуги, яка зовсім трохи діймала мене — сінної гарячки, здається. Я засів за книгу і прочитав усе, що намірявся; а потім знічев'я почав гортати сторінки й вивчати, що там пишуть про різні болячки. Уже й забув, яка з них захопила мою увагу першою, та певен, що була це якась лиха й страхітлива неміч, і я навіть не переглянув переліку «ранніх симптомів» до кінця, як упевнився, що я таки без жодних сумнівів маю ту неміч.

На якусь мить я застиг від жаху, а потім у безнадійному відчаї знову почав гортати сторінки. Дійшов до черевного тифу, прочитавши симптоми, зрозумів, що маю черевний тиф, уже, певно, кілька місяців без жодної підозри про це. Зацікавився, що ще я там маю. Натрапив на Танець святого Віта*, виявив, цілком очікувано, що теж його маю. Тоді мене пройняла цікавість до мого клінічного випадку і я надумав вичерпно вивчити його, а тому почав читати про хвороби за абеткою. Почитав про болотну пропасницю, встановив, що хворію на неї. Гостра стадія почнеться десь через два тижні. Брайтова хвороба, як я з полегшенням з'ясував, була в мене з легким перебігом, і якби я слабував лише на неї, то міг би жити роками. Дизентерію я мав, до того ж із сильними ускладненнями, а дифтерія, здається, була в мене вродженою. Я сумлінно простудіював хвороби за всіма літерами абетки і з'ясував, що єдиною недугою, яка мене оминула, було коліно покоївки**.

Спершу цей факт дійняв мене до живого, це вже навіть скидалося на зневагу. Чого це я не мав коліна

* Розлад центральної нервової системи. — Тут і далі — прим. ред., якщо не зазнач. ін.

** Також коліно священика, або ж бурсит. Опухання передньої частини коліна.

покоївки? Звідки такий обурливий виняток? Трохи згодом наді мною взяло гору скромніше почуття. Я подумав, що мав усі інші недуги, відомі фармакології, а тому зрікся цього марнославства й зрозумів, що зможу обійтися й без коліна покоївки. Подагра в її найзліснішому вияві вочевидь прибрала мене до себе без мого відома, а від ядухи я потерпав, безсумнівно, ще з юних років. Після ядухи хвороб більше не було, а тому я дійшов висновку, що і я більше нічого не маю.

Я сидів і міркував. Подумалося мені, яким цікавим випадком я є з медичного погляду, яким здобутком я був би для студентів-практикантів! Вони не робили б обходів пацієнтів у лікарнях, якби мали мене. Я сам собою вже був лікарнею. Могли б зробити один обхід навколо мене, а потім забирати свої дипломи.

Тоді я замислився, як довго мені залишилося жити. Я спробував оглянути себе. Намацав свій пульс. Спершу не міг намацати його взагалі. Потім, здалося, він раптом усе ж забився. Витягнув годинника й відмітив час. Нарахував сто сорок сім ударів за хвилину. Я спробував намацати своє серце. Не зміг. Воно зупинилося. Згодом я зрозумів, що моє серце, мабуть, нікуди не зникало й увесь час билось, але я розуму не міг дібрати, як його знайти. Я обмацав усього себе спереду, починаючи від того, що я називаю талією, аж до голови, трохи пройшовся долоньями по боках, а трохи ззаду. Але я не міг нічого ні відчутти, ані почути. Спробував розгледіти свого язика. Висолопив його так далеко, як тільки міг, заплющив одне око, а іншим намагався здійснити огляд. Спромігся побачити лише кінчика язика й на основі здобутих відомостей, нехай і мізерних, ще більше запевнитися в тому, що слабую на багрову гарячку.

Я увійшов до читальної зали людиною, сповненою життєвих бадьорості та снаги. А виповз як хирляк жалюгідний.

Я подався до лікаря. Він мій бувалий товариш, а коли я часом запідозрю в себе яку болячку, то він і пульс мені помагає, і язика огляне, і про погоду розкаже — усе за так; от я й подумав, що тепер уже я зможу йому добре прислужитися. «Істинним бажанням кожного лікаря є не що інше, як практика, — розважав я про себе, — багато практики. Він мусить мати такого пацієнта, як я. З мене він дістане більше практики, ніж із сімнадцяти сотень звичайних пересічних пацієнтів, кожен із яких має лише одну-дві хвороби». Тож я пішов прямісінько до нього.

— Ну розкажуй, на що ти там захворів, — запитав він.

— Не відбиратиму твого часу, голубе мій, щоб розказати тобі, на що я захворів. Життя коротке, і ти можеш світ цей покинути раніше, аніж я закінчу оповідь. Та скажу тобі, на що я *не* захворів. На коліно покоївки, от на що. Не можу сказати, чому я не маю коліна покоївки, та факт фактом — його не маю. Усе інше, однак, маю.

І я розповів йому, як дізнався про всі свої болячки.

Опісля він звелів мені роздягнутися, оглянув мене з ніг до голови, схопив за зап'ясток, вгатив мені в груди, коли я того взагалі не чекав — такі вчинки вважаю ганебною легкодухістю — і насамкінець утрів мене своєю головою. Після цього сів, виписав рецепт, згорнув його й віддав мені, я поклав його до кишені й пішов собі.

Я не читав того рецепта. Подався до найближчої аптеки і вручив його фахівцеві. Той, прочитавши, одразу повернув його. Сказав, що такого не має. Я запитав: